

Briselē, 2024. gada 11. jūnijā
(OR. en)

10251/1/24
REV 1

SOC 392
EMPL 223
ECOFIN 603

PIEZĪME

Sūtītājs:	Sociālās aizsardzības komiteja
Saņēmējs:	Pastāvīgo pārstāvju komiteja / Padome
Temats:	Sociālās aizsardzības komitejas un Eiropas Komisijas galvenie secinājumi par 2024. gada ziņojumu par pensiju pietiekamību – <i>Sociālās aizsardzības komitejas priekšsēdētājas prezentācija</i>

Pielikumā pievienoti galvenie secinājumi 2024. gada ziņojumā par pensiju pietiekamību, ko Sociālās aizsardzības komiteja pabeidza 2024. gada 16. maijā. Sociālās aizsardzības komitejas priekšsēdētājs 2024. gada 20. jūnijā iepazīstinās EPSCO padomi ar galvenajiem secinājumiem, un gaidāms, ka Padome tos apstiprinās ar Padomes secinājumiem par pensiju pietiekamību (dok. 10550/24).

Pilns ziņojuma teksts ir iekļauts dokumentā 10251/24 ADD 1.

Valstu profili ir iekļauti dokumentā 10251/24 ADD 2.

2024. GADA ZIŅOJUMS PAR PENSIJU PIETIEKAMĪBU

GALVENIE SECINĀJUMI

Sociālās aizsardzības komitejas (SPC) un Eiropas Komisijas kopīgi sagatavotais 2024. gada ziņojums par pensiju pietiekamību atbalsta valstu centienus nodrošināt pienācīgus ienākumus vecumdienās saskaņā ar Eiropas sociālo tiesību pīlāra 15. principu. Ziņojumā analizēts, cik lielā mērā pensiju sistēmas nodrošina pienācīgus ienākumus pensijā, t. i., **novērš nabadzību vecumdienās un saglabā vīriešu un sieviešu ienākumus, viņiem esot pensijā**, gan pašlaik, gan nākotnē. Trīs gadus pirms šā izdevuma iezīmēja ārkārtas izaicinājumi, ar kuriem nācās saskarties Eiropas sabiedrībai un ekonomikai – Covid-19 pandēmija, kam sekoja augstas inflācijas posms un enerģijas cenu kāpums, ko izraisīja Krievijas agresijas karš pret Ukrainu. Tikmēr strukturālās problēmas, kas saistītas ar tādām megatendencēm kā demogrāfiskās pārmaiņas un mainīgā darba pasaule, joprojām ir tikpat aktuālas kā jebkad agrāk. Šajā sakarā ziņojumā ir uzsvērti šādi galvenie secinājumi.

– Pašreizējā situācija pensiju pietiekamības jomā joprojām ir neviendabīga –

1. **Nabadzības un sociālās atstumtības risks vecāka gadagājuma cilvēkiem kopš 2019. gada ir turpinājies pieaugt, un to veicina pieaugošā relatīvo ienākumu nepietiekamība, neraugoties uz to, ka samazinās materiālā un sociālā nenodrošinātība.** 2022. gadā vairāk nekā katrs piektais cilvēks vecumā no 65 gadiem ES bija pakļauts nabadzības vai sociālās atstumtības riskam. Tie ir 18,5 miljoni cilvēku, un šis skaitlis pieaug gan nabadzības pieauguma, gan sabiedrības novecošanas dēļ. Lai gan starp valstīm joprojām pastāv būtiskas atšķirības, vecāka gadagājuma sievietes visās valstīs saskaras ar lielāku nabadzības risku nekā vīrieši. **Cilvēki lielā vecumā, jo īpaši sievietes, parasti ir pakļauti lielākam nabadzības riskam.** 2022. gadā gandrīz katra ceturttā sieviete vecumā no 75 gadiem ES bija pakļauta nabadzības vai sociālās atstumtības riskam.

2. **Vecāka gadagājuma cilvēku ienākumi ES joprojām ir vidēji zem 90 % no darbspējas vecuma iedzīvotāju ienākumiem**, un pastāv ievērojamas atšķirības starp sievietēm un vīriešiem, kā arī starp valstīm. Pensiju pabalsti vidēji veido aptuveni trīs piektdaļas no vēlinā karjeras posma darba ienākumiem. Ienākumu nevienlīdzība vecāka gadagājuma cilvēku vidū kopš 2019. gada ir mazinājusies – tas, iespējams, atspoguļo plaši izplatītos pasākumus pensionāru ar zemākiem ienākumiem aizsardzībai neseno krīžu laikā.
3. **Pēdējā desmitgadē ES ir palēninājies paredzamā mūža ilguma pieaugums.** Šo ilgāka termiņa tendenci saasināja pārmērīga mirstība Covid-19 pandēmijas laikā, jo gados vecāku cilvēku skaits laikposmā no 2020. līdz 2022. gadam samazinājās un paredzamais mūža ilgums 65 gadu vecumā samazinājās. Tomēr veselīgas dzīves gadu īpatsvars atlikušajā paredzamajā mūža ilgumā vecumdienās visā ES kopumā ir saglabājies stabils kopš gadsimta sākuma.
4. **Eiropas iedzīvotājs var sagaidīt, ka vidēji 21 gadu no savas dzīves viņš pavadīs pensijā un saņems pensiju.** Covid-19 pandēmijas dēļ tas ir nedaudz mazāk nekā 2019. gadā. Vidējais pensijas saņemšanas laikposms ir 15–25 gadi, kas atspoguļo valstu atšķirības attiecībā uz pensijas vecumu un paredzamo mūža ilgumu. Saikne starp darba dzīves ilgumu (vidēji 41 gads) un pensionēšanos ES-27 un Norvēģijā ir ļoti atšķirīga.
5. **Vajadzība pēc veselības aprūpes un ilgtermiņa aprūpes pieaug līdz ar vecumu un ir saistīta ar lielāku nabadzības risku. Aprūpes vajadzību apmierināšana vecumdienās joprojām ir būtiska sociālā problēma.** Kopējās ilgtermiņa aprūpes izmaksas bez valsts sociālās aizsardzības var būt ļoti augstas salīdzinājumā ar vecāka gadagājuma cilvēku pensiju ienākumiem, jo īpaši tiem, kuru vajadzības ir nopietnākas. Sievietes salīdzinājumā ar vīriešiem dzīvo ilgāk un ilgstošāk saskaras ar veselības problēmām, un viņām biežāk ir nepieciešama aprūpe, taču viņām ir zemāki ienākumi. Sociālās aizsardzības sistēmas atbalsta vecāka gadagājuma cilvēku dzīves līmeni Eiropā, izmantojot dažādas politikas kombinācijas, jo īpaši pensiju un ilgtermiņa aprūpes jomā. Sistēmas ar zemu pensiju pietiekamību un zemu ilgtermiņa aprūpes vajadzību segumu saskaras ar īpašām problēmām nodrošināt pienācīgu dzīves līmeni vecāka gadagājuma cilvēkiem, kuriem nepieciešama aprūpe.

*– Dalībvalstis veic turpmākus pasākumus pietiekamības nodrošināšanai,
taču nākotnes pietiekamība joprojām ir apdraudēta –*

6. **2020.–2023. gadā krīzes apstākļi uz laiku mainīja pensiju reformas dinamiku, jo visas dalībvalstis īstenoja ārkārtas un pagaidu pasākumus. Vienlaikus turpinājās vispārējā tendence pastāvīgi uzlabot pietiekamības mehānismus.** Šajā laikā galvenās reformu tendences bija šādas: uzlabot piekļuvi un uzkrāt tiesības; veicināt ilgāku darba mūžu un vēlāku pensionēšanos, izmantojot pozitīvus stimulus un elastīgākus pensionēšanās veidus; un stiprināt aizsardzības sistēmas nabadzības mazināšanai, reformējot pamata un minimālos pabalstus. Dažas dalībvalstis arī īstenoja reformas, palielinot fondēto pensiju shēmu nozīmi un veicinot individuālās tiesības.

7. **Tiek prognozēts, ka nākamajos četrdesmit gados pensiju aizvietojamības rādītāji konkrētai karjerai samazināsies, tādējādi atkārtoti apstiprinot iepriekšējās analīzes rezultātus.** Pat ņemot vērā prognozēto karjeras ilguma pieaugumu un tiesību aktos noteikto pensionēšanās vecuma pieaugumu, ir paredzams, ka lielākajā daļā valstu aizvietojamības rādītāji samazināsies gan sievietēm, gan vīriešiem, pat ja prognozētais krituma apmērs būtiski atšķiras. Tas saskan ar simulācijām, kuras uzrāda, ka pensiju ienākumi uz vienu iedzīvotāju samazināsies. Pensionēšanās vecums joprojām ir galvenais faktors, kas izskaidro pašreizējos un nākotnes pensiju pabalstus. Lai gan pensionēšanās divus gadus pirms pensionēšanās vecuma galvenokārt izraisa īslaicīgu vai nelielu pensiju samazinājumu, darbs, kas pārsniedz pensionēšanās vecumu, parasti rada ievērojamus aizvietojamības rādītāju ieguvumus.

– pensiju sistēmas aizsargā tos, kam ir vajadzīgs atbalsts, taču joprojām pastāv nepilnības –

8. **Pensiju sistēmas un nodokļi ietekmē pensiju ienākumu līmeni un sadali (pārdali) un turpmāku pietiekamības attīstību.** Pensiju ienākumi joprojām ir vienlīdzīgāk sadalīti nekā ienākumi no darba. Zema atalgojuma saņēmējiem visās valstīs ir augstāki pensiju aizvietojamības rādītāji, savukārt īsa karjera šo aizvietojamības rādītāju samazina mazāk nekā proporcionāli, lai gan ar to ne vienmēr pietiek, lai cilvēki izkļūtu no nabadzības. Tiek prognozēts, ka ienākumu nevienlīdzība vecumdienās nākamajās desmitgadēs saglabāsies stabila.
9. **Ne visus karjeras pārtraukumus pensiju sistēmas aizsargā vienlīdzīgi.** Lielākajā daļā valstu ar bērnu aprūpi saistīti karjeras pārtraukumi ir samērā labi aizsargāti, savukārt pensijas samazinājums bezdarba gadījumā ir nedaudz lielāks. Apmērs, kādā tiek ieskaitīti invaliditātes periodi, dažādās valstīs atšķiras. Lielākajā daļā valstu apgādājamo ģimenes locekļu aprūpe tiek kompensēta un tiek piešķirta pensija, kas ir tikai mazliet mazāka par to, kas tiktu piešķirta nepārtrauktas karjeras gadījumā.

– Pastāvīgā nevienlīdzība rada izaicinājumus pensiju politikai –

10. **Lielākā daļa vecāka gadagājuma cilvēku ir sievietes, tāpēc dzimumu nevienlīdzība vecumdienās ir īpaša sociālā problēma.** Ja sieviete vecumdienās ir viena, tas vēl vairāk palielina nabadzības risku salīdzinājumā ar vīriešiem. Lai gan atšķirība starp vīriešu un sieviešu vidējām pensijām turpina samazināties, atlikušās dzimumu nevienlīdzības attiecībā uz nabadzību vecumdienās, pensijas apmēru un pensiju segumu liecina par pastāvīgu nevienlīdzību. Sieviešu un vīriešu pensiju atšķirību (26 % ES līmenī 2022. gadā) ir izraisījušas karjeras gaitā uzkrātās nevienlīdzības: sievietes saņem zemāku atalgojumu, viņām ir īsāka un/vai pārtraukta karjera, tostarp sakarā ar aprūpes pienākumiem, un viņas biežāk strādā nepilna laika darbu. Zemāka finanšpratība var aizkavēt sieviešu pensijas plānošanu, tādēļ būtu jāīsteno finanšu izglītības un pensiju pārredzamības pasākumi.

11. **Pensiju politikas izaicinājums ir novērst nevienlīdzības saistībā ar paredzamo mūža ilgumu.** Labāk izglītoti cilvēki pensijā var pavadīt ilgāku laiku; to daļēji nosaka dzīvesveids, un šī atšķirība ir īpaši izteikta vīriešu vidū. Cilvēki ar augstu izglītības līmeni darba tirgū ienāk un to atstāj ievērojami vēlāk nekā cilvēki ar zemāku izglītības līmeni. Šīm atšķirībām, kas ir saistītas ar paredzamo mūža ilgumu un vecumu, kurā cilvēki ienāk darba tirgū un to atstāj, var būt regresīva distributīva ietekme. Tā kā daudzas valstis palielina pensionēšanās vecumu, reaģējot uz mūža ilguma palielināšanos, pensiju sistēmām, iespējams, būs jāpielāgo pensionēšanās iespējas dažādiem karjeras profiliem, lai novērstu nevienlīdzības veidošanos.
12. **Tas, kādā veidā darbaspēka ienākumu nevienlīdzība izraisa pensiju nevienlīdzību, lielā mērā ir atkarīgs no pensiju sistēmas progresivitātes.** ES-27 un Norvēģijā pensiju sistēmas kompensēja vidēji vienu ceturtdaļu no darba mūža laikā uzkrātās ienākumu nevienlīdzības. Pensiju sistēmas progresivitāte ir atkarīga no tādiem aspektiem kā vienotas likmes un no ienākumiem atkarīgi pabalsti, uz iemaksām balstītu pensiju griesti un samazinātas tiesības attiecībā uz lieliem ienākumiem.
13. **Tiek prognozēts, ka pašnodarbinātām personām pensijas būs vidēji par trešdaļu zemākas nekā pilna laika darbiniekiem ar līdzīgu darba stāžu, jo atšķiras noteikumi un vidējie ienākumi.** Vienotas likmes vai zemākas iemaksu likmes, zema iemaksu bāze vai vienkāršoti pensiju vai nodokļu režīmi bieži vien rada zemas prognozētās pensijas pašnodarbinātām personām. Nestandarta nodarbinātības veidos nodarbinātiem darba ņēmējiem dažās valstīs var būt grūtības saņemt pensiju minimālās izpeļņas vai darba laika prasību dēļ vai tādēļ, ka viņiem ir ierobežotas iespējas uzkrāt tiesības.

14. **Eiropas pensiju sistēmas un pretkrīzes pasākumi mazināja Covid-19 krīzes ietekmi uz pašreizējām un nākotnes pensijām.** Pensiju maksājumi nominālā izteiksmē netika samazināti. Krīzes ietekme uz nākotnes pensijām bija neliela, jo: tika plašāk izmantotas darbvietu saglabāšanas shēmas, kurās pensijas tiesības parasti uzkrājās; tika subsidētas pensiju iemaksas; tika paplašināta aizsardzība attiecībā uz bezdarbu un slimības atvaļinājumu; un tika īstenoti īpaši pasākumi pašnodarbināto personu labā. Tomēr fondēto pensiju shēmas šajā laikposmā piedzīvoja lielas svārstības.
15. **Lai gan 2022.–2023. gadā novērotais inflācijas vilnis lielākajā daļā dalībvalstu samazināja pensiju reālo vērtību, pensionāru pirktspēja joprojām bija labi aizsargāta salīdzinājumā ar darbspējas vecuma iedzīvotāju pirktspēju.** Pasākumi pensionāru atbalstam ietvēra regulāru indeksēšanu un ārkārtas pabalstu palielināšanu, pensiju piemaksas un citus naudas pabalstus. Tā kā pensionāri ar zemiem ienākumiem ir neaizsargātāki pret augstu inflāciju, daudzas valstis par prioritāti noteica viņu aizsardzību, izmantojot minimālus pabalstus vai mērķorientētus atbalsta pasākumus.
16. **Pensiju indeksācija ir galvenais politikas instruments pensionāru aizsardzībai pret ienākumu samazināšanos.** Tomēr pensiju indeksācija ilgtermiņā lielākajā daļā valstu pilnībā neatbilst ienākumu pieaugumam no darba. Lai gan algu indeksācija pensionāriem parasti ir izdevīgāka nekā cenu indeksācija, nesenantos augstas inflācijas apstākļos šī situācija mainījās. Indeksācijas biežums ir arī būtisks, lai nodrošinātu pietiekamību stabila cenu pieauguma laikā.

Ņemot vērā šos apsvērumus, SPC un Komisija uzskata, ka ir jāturpina centieni īstenot Eiropas sociālo tiesību pīlāru. Iekļaujoši un stabili darba tirgi ir būtiski, lai novecojošā sabiedrībā saglabātu pietiekamas pensijas. ES būtu jāturpina atbalstīt valstu politiku, lai nodrošinātu pietiekamas pensijas, izmantojot plašu politikas pasākumu kopumu, tostarp novēršot dzimumu nevienlīdzību darba mūža laikā, mazinot aprūpes pienākumu ietekmi un nodrošinot sociālo aizsardzību attiecībā uz aprūpes vajadzībām. Neatļaidīgi centieni īstenot [Padomes Ieteikumu par piekļuvi sociālajai aizsardzībai](#) un [Padomes Ieteikumu par piekļuvi cenas ziņā pieejamai un kvalitatīvai ilgtermiņa aprūpei](#), tostarp atbalsta un uzraudzības darbības SPC ietvaros, ir svarīgs ieguldījums, lai vecāka gadagājuma Eiropas iedzīvotājiem saglabātu augstu dzīves līmeni. Kā ir aicināts [demogrāfijas rīkkopā](#), ES un valstu politikai būtu jāpalīdz nodrošināt, ka cilvēki Eiropā var piepildīt savas cerības, tostarp nodrošinot iespējas vecākajām paaudzēm un uzturot viņu labklājību.

Sociālās aizsardzības pietiekamība un ilgtspēja vecumdienās ir pastāvīgi jāuzrauga un jāanalizē, tostarp cieši jākoordinē ar novecošanu saistīto izdevumu ilgtspējas, pensiju pietiekamības un ilgtermiņa aprūpes analīze. Ņemot to vērā, tiks rīkotas kopīgas pārdomas par 2024. gada ziņojumiem par pensiju pietiekamību un novecošanu. SPC un Komisija 2027. gadā atkal ziņos par pensiju pietiekamību un ilgtermiņa aprūpi. Tādējādi tās centīsies izstrādāt saskaņotu analīzi par pensiju pietiekamību un ilgtermiņa aprūpi, ja iespējams, sagatavojot kopīgu ziņojumu, kā arī panākt vēl lielāku sinerģiju ar ziņojumu par novecošanu.